

Ilona Karppanen

Merkityksellisyyden ja merkityksettömyyden kokemuksia esittävän taiteen työkentältä

Onko esittävä taide merkityksellistä?

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

11.5.2017

Tekijä Otsikko	Ilona Karppanen Opinnäytetyön otsikko
Sivumäärä Aika	28 sivua + 1 liitettä 11.5.2017
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävän taiteen koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaaja	teatteriohjaaja (FM) Tuuja Jänicke
<p>Tämä opinnäytetyö tarkastelee tekijänsä kokemuksia merkityksettömyydestä ja merkityksellisyydestä esittävän taiteen työkentällä.</p> <p>Esittävän taiteen työkenttä on moninainen ja varsinkin teatteri-ilmaisun ohjaaja voi työllistyä monenlaisiin organisaatioihin. Taiteen merkitys ja tarpeellisuus yhteiskunnassa on mielipiteitä jakava aihe ja opetus- ja kulttuuriministeriö on alkanut uudistaa taiteen rahoituksen valtionosuusjärjestelmää syksyllä 2016. Työ pohtii, millaiset tekijät mahdollistavat merkityksellisyyden kokemuksen ja millaisissa viitekehyksissä on mahdollista tehdä henkilökohtaisesti ja yhteiskunnallisesti merkityksellistä esittävää taidetta.</p> <p>Merkityksellisyyttä käsitellään Frank Martelan neljän psykologisen perustarpeen valossa ja opinnäytetyön tekijän kokemuksia verrataan Työterveyslaitoksen vuonna 2013 julkaisemaan tutkimukseen <i>Taitelijan työ - taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa</i> sekä opinnäytteen tekijän itse tekemään tutkimukseen työn merkityksellisyydestä esittävän taiteen ammattilaisten keskuudessa.</p> <p>Työ osoittaa, että esittävää taidetta on mahdollista tehdä niin, että tekijän henkilökohtaiset arvot toteutuvat ja esittävän taiteen kentällä on mahdollista kokea sekä henkilökohtaista että yhteiskunnallista merkitystä.</p>	
Avainsanat	esittävä taide, merkityksellisyys, yhteiskunta

Author(s) Title Number of Pages Date	Ilona Karppanen Experiences of Feeling Meaningful and Meaningless (in the field of performing arts) 28 pages + 1 appendices 11 May 2017
Degree	Drama instructor
Degree Programme	Performing arts
Specialisation option	
Instructor(s)	Tuuja Jänicke (Theatre director MS)
<p>This thesis is about the author's experiences of feeling meaningful and meaningless in the field of performing arts.</p> <p>The field to work in the performing arts has various options and a drama instructor can get employed in various organizations. The meaning of art in a society is a big question. The Ministry of Education and Culture began to reform the governmental funding system in 2016. This thesis ponders on which factors make performing arts meaningful or meaningless for its performer and in which organizations it is possible to do art that is meaningful also for the artist personally and for the society.</p> <p>The term meaningful is examined via Frank Martela's theory of four psychological needs. Also the experiences of the author of this thesis are compared to the examination made by an occupational health center <i>The work of artist in the changing work field of art</i> and also to an interview of students and employees made by the author about feeling meaningful at work.</p> <p>This thesis shows that it is possible to do performing arts in a way that is aligned with the artist's personal values. Also, it is possible to sense meaningfulness also at a personal level and societal level.</p>	
Keywords	performing arts, meaningfulness, society

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Merkityksellisyys käsitteenä	3
2.1	Ihmisen neljä psykologista perustarvetta pohjana merkitykselliselle elämälle	3
2.2	Kutsumus ja kutsumuksellinen työ	4
2.3	Aineisto ja menetelmät	5
3	Miten päädyin kirjoittamaan merkityksettömyydestä ja merkityksellisyydestä	6
3.1	Maailmankuvani ja arvomaailmani. Onko teatterin tekeminen todellista Jumalan ja lähimmäisen palvelemista?	7
3.2	Kokemus, joka sysäsi minut pohtimaan, mikä työssäni on merkityksellistä	9
3.3	Yhteiskunnallinen merkityksettömyydenkokemus yleisenä ilmiönä taiteilijan työssä	13
4	Mikä sitten tuo merkityksellisyyttä?	16
4.1	Puhdas nautinto taiteesta ja itsensä ilmaiseminen	17
4.2	Vuorovaikutus ja palaute suhteessa läheisyyden ja kyvykkyyden perustarpeisiin	19
4.3	Kokemus merkityksellisyydestä	22
5	vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa itseään esittävän taiteen ammattilaisena ja kokea merkityksellisyyttä	24
6	Lopuksi	26
	Lähteet	28
	Liitteet	
	Liite 1. Kysely esittävän taiteen ammattilaisten ja opiskelijoiden merkityksellisyydenkokemuksista työelämässä	

1 Johdanto

”Olenko tarpeeton ja onko työni paskaa?”

-Merkintä oppimispäiväkirjastani, Fasilitaattori yhteiskunnallisena toimijana -kursilta

Teatteri-ilmaisun ohjaajaksi opiskellessani olen usein havahtunut ajattelemaan: ”Tämä hän on järjetöntä työtä. Miksi kukaan maksaisi minulle siitä, että teen tätä? Tähän kuluu järjettömästi aikaa sekä vaivaa ja lopputulos on katoavainen.” Vastaavasti olen usein myös yllättänyt siitä, millaisia voimakkaita, positiivisia reaktioita tekemäni esitykset tai työpajat ovat katsojissaan ja kokijoissaan herättäneet ja millaista keskustelua ne ovat saaneet aikaan. Opiskeluvuosieni aikana minua on kuitenkin enemmän ja enemmän alkanut vaivata kysymys siitä, mikä merkitys tekemälläni työllä on minulle itselleni tai ympäröivälle maailmalle. Onko teatteriesityksellä merkitystä sen katsojalle? Onko työpajalla merkitystä siihen osallistuville? Miksi taidetta rahoitetaan ja katsotaan? Onko työni sen arvoista, että minun tai muiden kannattaa käyttää siihen resursseja, kuten aikaa ja rahaa? Ja silloin, kun tekemälläni työllä on merkitys, niin mikä sen merkitys on?

Suurimman työhöni liittyvän ajatusjärityksen koin kevättalvella 2017, kun unelmani kiinteässä ammattiteatterissa tehdystä roolityöstä toteutui. Tehdessäni työharjoittelua näyttelijäntyön osa-alueelta, koin todella voimakkaita merkityksettömyyden kokemuksia ja ajauduin miettimään jopa alan vaihtoa. Työharjoittelu sysäsi minut pysähtymään ja miettimään, millaisia töitä haluan oikeasti tehdä. Onko minulla oikeus tehdä teatteria, jos en tiedä miksi sitä teen? Muuttaako työni jotain? Muuttaako se minua? Tai katsojaa? Muuttummeiko paremmiksi? Naiivisti kysyttynä, parantaako työni maailmaa, ja jos ei, kannattaako minun sitä tehdä?

Näihin kaikkiin kysymyksiin en tietenkään löydä vastausta ehkä koko elämäni aikana, joten tässä opinnäytetyössä pyrin tutkimaan omaa suhdettani esittävään taiteeseen ja sen merkitykseen elämässäni ja ympäröivässä yhteiskunnassa. Vertaan kokemuksiani kentällä toimivien ammattilaisten kokemuksiin ja peilaan työtäni suhteessa arvoihini ja uskonnolliseen vakaumukseeni, jota erittelen tarkemmin luvussa 3.1. Haluan jo nyt huomauttaa, että viitatessani Raamattuun en viittaa siihen tieteellisenä lähteenä vaan omaa sisäistä maailmaani rakentavana kokoelmana elämänohjeita ja tarinoita hyvästä elämästä ja ihmisen suhteesta pyhään. Kun kuvaan apostoli Paavalin päivätyötä, ei ole olennaista, onko hän oikea historiallinen henkilö ja jos on, mitä hänen päivätyöhönsä

kuului. Olennaista on se, millaisen tarinan kristittyjen yhteisö on hänestä tuleville polville halunnut kertoa ja miten tämä tarina vaikuttaa minun ajatuksiini elämästä.

Pyrin tutkimaan, millaisia töitä minun kannattaisi esittävän taiteen kentällä tehdä, jotta voisin tuntea tekeväni työtä, jolla on merkitys sekä itselleni että yhteiskunnalle, joka rahoittaa työtäni.

Vuonna 2016 opetus- ja kulttuuriministeriö asetti työryhmän uudistamaan 90-luvulla syntynyttä, taidetta rahoittavaa valtionosuusjärjestelmää (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017). Kun taiteen rahoitus on taas tapetilla, tuntuu tärkeältä miettiä, mistä taiteen ammattilaisille maksetaan ja miten itse koemme työmme merkityksellisyyden. Erityisesti minua kiinnostaa, käytämmekö me ammattitaitoamme niin, että taiteen merkityksellisyys on esillä täydessä potentiaalissaan. Mahdollistavatko ne instanssit, joissa työtämme teemme, meille tällaisen kokemuksen, ja pitäisikö se huomioida rahoituksessa? Mitä itse ajattelemme siitä, mistä meille pitäisi maksaa? Joudumme usein perustelemaan, miksi tarvitsemme työhömmme rahoitusta, sillä taiteelta penätään vaikutuksia ja taiteen vaikutukset yhteiskunnassa ovat usein piilossa ja yhtä salaperäisiä kuin taide itse. Jos tekijöinä osaamme hahmotella, millaisen työn koemme merkitykselliseksi ja tärkeäksi, osaisimme ehkä myös jakaa rahoitusta sellaisiin projekteihin, jotka koemme arvokkaiksi.

Oman työn merkityksellisyyden pohtiminen on mielestäni inhimillistä, ja uskon, että suurin osa esittävän taiteen ammattilaisista on jossain vaiheessa opiskelu- tai työelämäänsä miettinyt, miksi tekee juuri sitä työtä.

Materiaalina tässä opinnäytetyössä käytän filosofian tohtori Frank Martelan teosta *Valonöörin. Sisäisen motivaation käsikirja*, oppimispäiväkirjojani, kokemuksiani, Työterveyslaitoksen vuonna 2013 julkaisemaa kyselytutkimusta *Taiteilijan hyvinvointi taidetyön murroksessa* ja itse teettämäni, työn merkityksellisyyttä tutkivaa kyselytutkimusta esittävän taiteen ammattilaisille ja opiskelijoille. (Liite 1). Martelan teoksesta käytän sekä hänen teoriaansa ihmisen neljästä psykologisesta perustarpeesta että hänen teoriaansa kutsumuksesta ja kutsumuksellisesta työstä. Näihin liittyen on huomioitava, että Martela puhuu teoksessaan ihmiselämästä kokonaisuutena, siinä missä itse keskityn työelämään, mutta esittävän taiteen ammattilaisen työelämä on kuitenkin voimakkaassa suhteessa omaan persoonaan ja arvoihin, joten koen Martelan teoriat valideiksi lähteiksi työhöni.

2 Merkityksellisyys käsitteenä

Kielitoimiston sanakirja määrittelee sanan merkityksellinen seuraavasti:

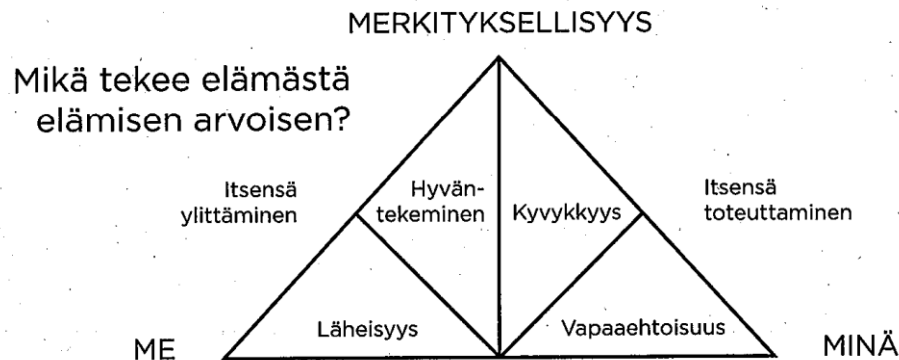
1. jolla on merkitystä, merkittävä, huomattava, tärkeä, arvokas; tav. ei ihmisestä (Kielitoimiston sanakirja 2017).

Merkityksellisyydellä tarkoitan toimintaa, joka on merkityksellistä. Periaatteessa merkityksellisen toiminnan voidaan katsoa vaativan kausaalisia syy-seuraus-suhteita. Esimerkiksi, kun putkimies korjaa putken, putki on korjattu, eikä se enää vuoda, tai kun rakennusmies rakentaa talon, pääsee joku tähän taloon asumaan, tai kun lääkäri diagnosoi ja parantaa syövän, potilas ei kuole. Tällöin merkitykselliset teot voidaan nähdä tekoina, jotka joko korjaavat jotain, joka on rikki, tuottavat jotain hyvää tai estävät jotain pahaa tapahtumasta. Toisaalta saatamme pitää merkityksellisinä tai arvokkaina myös tekoja tai toimintaa, joiden kausaalisia vaikutuksia tai merkitystä meidän on vaikeampi arvioida, kuten taideteoksia tai urheilusuorituksia. On myös huomattava, että merkityksellisyys varsinkin jälkimmäisen kaltaisissa esimerkeissä on hyvin subjektiivista ja vaihtelee kovastikin kokijan mukaan. Voidaan siis sanoa, että merkityksellisyyttä on periaatteessa hyvin helppo, mutta käytännössä aiheuttani koskien hyvin vaikea määritellä ja sitä tutkitessa on aiheellista eritellä kokemusta.

2.1 Ihmisen neljä psykologista perustarvetta pohjana merkitykselliselle elämälle

Hyvää elämää ja myötätuntoa tutkiva filosofian tohtori Frank Martela esittää merkitykselliselle ihmiselämälle neljä perustarvetta: vapaaehtoisuuden, kyvykkyyden, läheisyyden ja hyväntekemisen (Martela 2015, 66). Seuraava kuva (kuva 1) esittää näitä tarpeita ja niiden suhdetta toisiinsa:

IHMISEN NELJÄ PSYKOLOGISTA PERUSTARVETTA

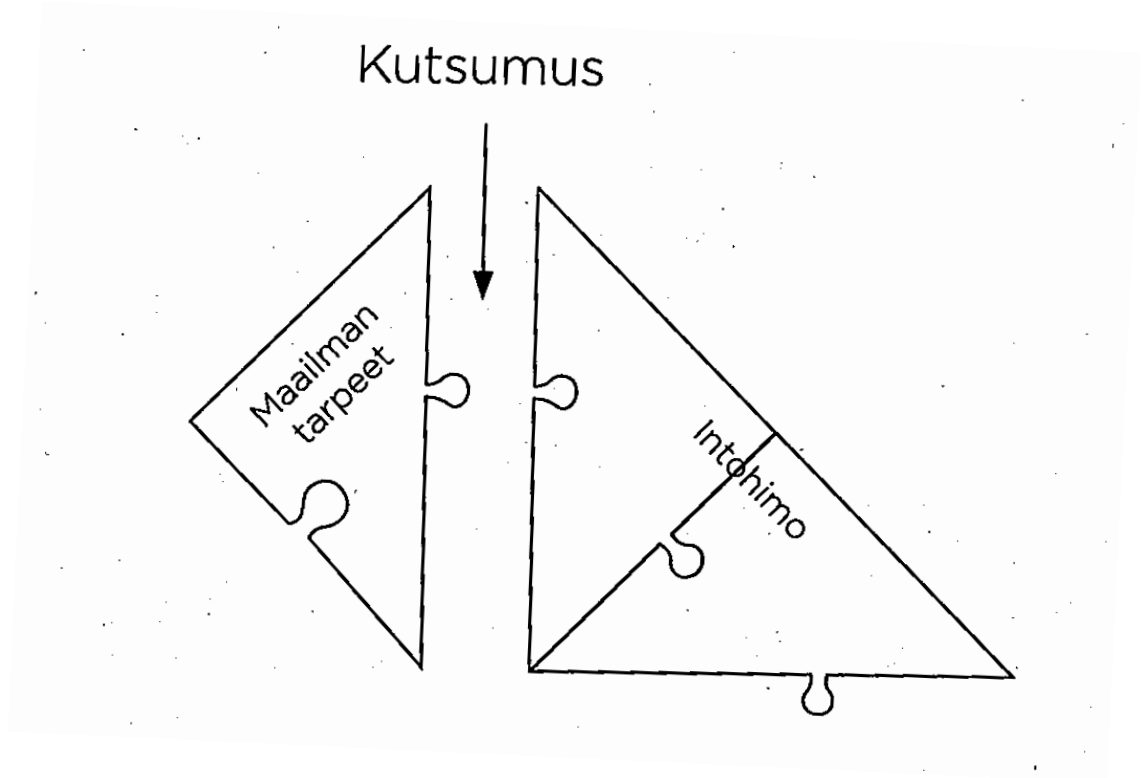
Kuva 1. Ihmisen neljä psykologista perustarvetta (Martela 2015, 49)

Kuvassa ilmenevät neljä perustarvetta jakautuva kahteen ryhmään. Itsensä ylittämiseen ja itsensä toteuttamiseen (kuva 1). Itsensä ylittämiseen kuuluvat läheisyys ja hyväntekeminen, kun taas itsensä toteuttamiseen liittyvät kyvykkyys ja vapaaehtoisuus. Läheisyydellä Martela tarkoittaa käytännössä yhteyden kokemista toisiin ihmisiin eli tunnetta siitä, että emme ole yksin. Läheisyyteen liittyvä hyväntekeminen taas on kokemusta siitä, että voimme vaikuttaa positiivisesti meitä ympäröivään maailmaan ja ihmisiin. Itsensä toteuttamiseen kuuluva vapaaehtoisuus on sitä, että koemme tekevämme asioita itsestämme käsin, ilmaisten itseämme ja ilman ulkoista pakkoa, toisin sanoen siksi, että tahdomme eikä siksi, että meidän täytyy. Kyvykkyys taas on uskoa siihen, että osaamme tehdä asioita ja kokemusta siitä, että myös saamme niitä aikaan. Martela esittää, että näiden neljän perustarpeen toteutuminen on välttämätöntä, jotta voisimme kokea elämämme arvokkaaksi, eli merkitykselliseksi. (Martela 2015, 48—53.)

2.2 Kutsumus ja kutsumuksellinen työ

Frank Martela esittää teoksessaan *Valonöörit - sisäisen motivaation käsikirja* teorian *kutsumuksesta ja kutsumuksellisesta työstä*. Kutsumus on Martelan mukaan sellaista toimintaa, jossa yhdistyvät sekä oman intohimon toteuttaminen että ihmiskunnan palveleminen. Martela erottaa myös kutsumuksen ja kutsumuksellisen työn toisistaan. Kutsumuksellisessa työssä on Martelan mukaan mukana ansaintamalli, eli tekemisestä, jossa toteutat intohimoasi ja joka palvelee maailmaa, maksetaan sinulle rahallinen korvaus.

(Martela 2015, 147—149.) Kutsumus on siis jotain, josta itse nautit ja joka hyödyttää muita, kun taas kutsumuksellinen työ on nimenomaan työtä, jossa intohimosi toteutuvat ja teet jotain muiden hyväksi. Martela kuvaa oman intohimon ja maailman tarpeiden välistä suhdetta oheisella palapelikuvalla (kuva 2).

Kuva 2. Kutsumus - maailman tarpeet ja intohimo (Martela 2015, 148)

Kutsumus on siis maailman tarpeiden ja oman intohimon välissä.

2.3 Aineisto ja menetelmät

Pääasiallisesti pyrin avaamaan ja pohtimaan omia kokemuksiani taiteen tekemisessä ja työssä koetusta merkityksellisyydestä ja merkityksettömyydestä Martelan teorioiden valossa. Kuitenkin päästäkseni vuoropuheluun ja saadakseni itselleni uusia näkökulmia esittävän taiteen merkityksellisyyteen tein kirjallisen haastattelututkimuksen eri-ikäisille ja eri organisaatioissa toimiville esittävän taiteen opiskelijoille ja ammattilaisille. Vastauksia keräsin kuusi kappaletta. Vastaajien joukossa on sekä perinteisen että soveltavan taiteen ammattilaisia, jotka toimivat valtionosuusteattereissa, pyörittävät omaa yritystä tai ovat freelancereita.

Osa vastaajista opiskelee ja vasta aloittaa uraansa kentällä, kuten minä, ja osa taas on toiminut kentällä jo pidempään. Nuorin vastaaja on 25-vuotias ja vanhin 58-vuotias. Haastattelu sisälsi kymmenen kysymystä, joihin osaan on vastattu numerolla ja osaan kirjallisesti. Haastattelu kartoittaa työhön liittyväksi koettuja arvoja, vastaajien henkilökohtaisia arvoja, näiden suhdetta toisiinsa ja merkityksellisyyden ja merkityksettömyyden kokemuksia työssä. Kyselyssä on erikseen osiot henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen merkityksen kokemuksesta työssä. Käytän kyselyn tuloksia tässä opinnäytetyössä integroituina lukujen sisältöihin.

Käytän myös Työterveyslaitoksen vuosina 2012—2013 teettämää tutkimusta *Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa* niiltä osin, kuin se käsittelee taiteilijoiden ja erityisesti esittävän taiteen ammattilaisten merkityksellisyyden ja mielekkyyden kokemuksia omasta työelämästä. Löysin tutkimuksen vasta teetettyäni oman kyselyni ja yllätyksekseni myös sen tekijät olivat päätyneet jaottelemaan merkityksellisyydenkokemukset henkilökohtaiseen ja yhteiskunnalliseen. (Houni ja Ansio 2013, 89.)

3 Miten päädyin kirjoittamaan merkityksettömyydestä ja merkityksellisyydestä

Olen tehnyt teatteria vuodesta 2011 eli suhteellisen lyhyen ajan. Sitä ennen olin pienen ikäni harrastanut kuvataidetta ja lukioni suoritin pitkän kuvataiteen linjalla. Kolmen vuoden intensiivinen kuvataiteen tekeminen kuitenkin sai minut päättämään, etten tahtonut tehdä sitä elääkseni. Halusin jotain konkreettisempaa, kehollisempaa ja fyysisempää. Aloitin kansanopistossa syksyllä 2011 linjalla nimeltä Teatterityö 1. Olin juuri valmistunut ylioppilaaksi ja hakenut opiskelemaan diakoniksi ja sosionomiksi. Hain kuitenkin myös kansanopistoon, sillä olin aina ollut kiinnostunut teatterista. Diakonin ja sosionomin työssä minua viehätti ajatus konkreettisesta ihmisten auttamisesta. Teatterissa minua viehätti jokin, mitä en vieläkään osaa kuvailla. Päädyin opiskelemaan kansanopistossa kaksi vuotta, hakematta enää opiskelemaan muille aloille. Syksyllä 2013 aloitin ammatilliset opintoni Metropolia Ammattikorkeakoulussa, teatteri-ilmaisun ohjaajan tutkinto-ohjelmassa.

Nyt, opiskeltuani teatterialaa kansanopistovuodet mukaan lukien melkein kuusi vuotta, havaitsen painottelevani usein sen kanssa, tunnustanko taiteelle itsenäistä arvoa vai onko sillä minulle vain välinearvo. Tarkastelen usein mielessäni, onko teatteri minulle

vain jotain, minkä avulla saavutetaan elämyksiä, eheyttä, voimaantumista, itsetuntemusta, tietoa, kauneuden kokemuksia, oivalluksia, hetkellistä yhteenkuulumisen tunnetta ja joskus jopa vain elanto. Toisaalta oletus siitä, että työllään pitäisi saavuttaa jotain muuta kuin kaikkea edellä mainittua, on kohtuuton. Mitä työllä sitten pitäisi saavuttaa?

3.1 Maailmankuvani ja arvomaailmani. Onko teatterin tekeminen todellista Jumalan ja lähimmäisen palvelemista?

Koska tämä opinnäyte käsittelee pitkälti arvoja ja niiden toteutumista työssä, avaan tässä alaluvussa omia arvojani ja maailmankuvaani. Arvoni pohjautuvat pitkälti kristinuskoon. Tekisinpä mitä tahansa työtä, sen merkityksellisyys perustuisi minulla siihen, palvelenko työtä tehdessäni Jumalaa vai en. Jumalan palveleminen on laaja ja eri tavoin ymmärretty käsite, joten olen lainannut vanhan testamentin jakeita Miikan kirjasta luvusta 6:

Sinulle, ihminen, on ilmoitettu, mikä on hyvää. Vain tätä Herra sinulta odottaa: tee sitä mikä on oikein, osoita rakkautta ja hyvyttä ja vaella valvoen, Jumalaasi kuunnellen.

Raamattu Miika 6: 6–8

Jae kahdeksan kiteyttää omaa käsitystäni Jumalan palvelemisesta ”Vain tätä Herra sinulta odottaa: tee sitä mikä on oikein, osoita rakkautta ja hyvyttä ja vaella valvoen, Jumalaasi kuunnellen”. Ei kuulosta vaikealta, mutta herättää paljon kysymyksiä. Tee sitä, mikä on oikein. Mikä on oikein? Oikein tekeminen liittyy olennaisesti suhteisiimme muihin ihmisiin ja luomakuntaan. En koe, että teatterin tekeminen olisi arvojeni puolesta missään nimessä väärin. Olen ehdottomasti sitä mieltä, että tietynlaisen teatterin tekeminen on oikein. Tietynlaisella tarkoitan sellaista teatteria, joka palvelee lähimmäisiäni, eli josta on hyötyä ja iloa muillekin, kuin minulle itselleni. Puhtaasti ”taiteellisesta”, perinteisestä kiinteästä teatterista onkin joskus vaikea sanoa, onko siitä. Haluan korostaa, ettei taiteen tekeminen taiteen itsensä vuoksi ole mielestäni väärin, mutta se on ajatuksissani jotain neutraalia. Ehkä jopa sellaista, että minulle henkilökohtaisesti on aivan sama, onko sitä. ”Osoita rakkautta”. Rakkauden osoittaminen liittyy myös lähimmäisen palvelemiseen. Miten rakkautta voi osoittaa työssään? Rakastamalla työtovereitaan, yleisöään ja tarjoamalla vain parasta mahdollista työjälkeä? Yksinkertaiset ohjeet herättävät minussa enemmän kysymyksiä, kuin vastauksia suhteessa työn merkityksellisyyteen.

Opintojeni alkuvaiheessa ajattelin työni suhteutuvan uskonnolliseen vakaumukseeni hyvin arkisesti. Uuden testamentin Apostolien tekojen mukaan Saul, eli tunnetummin apostoli Paavali, kiersi opettamassa Jeesuksesta ja Jumalan valtakunnasta, teki ihmetekoja ja rakensi näkyvästi sen aikaista kristillistä yhteisöä ja kristillistä oppia. Kuitenkin hänen päivätyötään oli valmistaa teltoja, eli asumuksia paimentolaiskansalle. (Raamattu, Apostolien teot 18:3) Hänen elämässään oli siis sekä päivätyö, että seurakunnallinen työ, eivätkä ne olleet ristiriidassa keskenään. Kuvasin työn suhdetta vakaumukseeni lauseella: ”Saul teki telttoja.” Pystyn edelleen erottelemaan ns. kristillisen työni ja taiteellisen työni, enkä ole koskaan ollut sitä mieltä, että teatterin tai minkään taiteen tekeminen mitään aiheesta olisi Jumalasta erottavaa, syntiä.

Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun näyttelijäntyön professori Hannu-Pekka Björkman suhtautuu taiteen tekemiseen itsessään palvelutehtävänä:

Vapaus on sitä, milloin kokee palvelevansa parhaiten kaikkia, myös Luojaa. Niin, ettei ole itsestään sivussa tai itsensä vieressä väärän syyn – kunnianhimon, rahan, tittelin – vuoksi. Koen näyttelijän työn palvelutehtävänä. Jos on jokin lahja annettu, niin ole sitten siinä ja tee elämäntehtäväsi.
- Hannu-Pekka Björkman *Kirkko ja Kaupunki* -lehden verkkoartikkelissa 28.03.2017. (Riutta 2017.)

Björkmanin sanat ovat toisaalta vapauttavia ja toisaalta koen kuitenkin ristiriitaa siinä, onko verorahoilla maksettu taide ”taiteen itsensä vuoksi” todellista Jumalan tai lähimmäisen palvelemista.

En missään nimessä ole sitä mieltä, että ainut merkityksellinen taide käsittelee Jumalaa, uskontoa tai pyhää. Arvomaailmaani parhaiten palveleva taide ei välttämättä ollenkaan käsittele uskontoa tai pyhää sellaisenaan, vaan toteuttaa hyvää esimerkiksi herättämällä keskustelua oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvosta, tekemällä ihmisistä onnellisempia ja rakastavampia, auttamalla katsomaan omaa elämää toisesta perspektiivistä, muuttamalla ihmisen sydäntä parempaan, naurattaen (koska paras tapa saada toinen muuttamaan jotain käytöksessään on saada hänet nauramaan rakastavasti itselleen), kosketaen, ja ymmärtäen (koska koskettavimpia taidekokemuksia minulle ovat olleet kuitenkin ne, joissa olen kokenut, että taideteos kokonaisuutena on ymmärtänyt jotain ihmisestä ja juuri minusta ja tuonut sen näyttämölle).

Havaitsen tutkiessani ajatuksiani, että osittain arvomaailmani nojaa myös buddhalaiseen käsitykseen myötätunnosta. Buddhalaisen psykologian tutkinnon suorittanut psykiatri-nen sosiaalihoitaja Philip Martin kiteyttää ajatuksen myötätunnosta seuraavasti: ”Mutta meidän toiveemme on myötätunnon harjoittaminen ja ystävällisyyden osoittaminen kaik-kea kohtaan” (Martin 2008, 97). Välillä ollessani syvimässä ”merkityksettömyys-kuopassa”, kuten ahdistusta työhöni liittyvistä merkityksettömyydenkokemuksista ku-vaan, olen ajatellut teatterin olevan äärimmilleen vietyä myötätunnon taidetta. Näytelles-säni asetun hyvin konkreettisesti jonkun toisen asemaan ottamalla roolin. Myös opetta-essani teatteria, voin samalla opettaa toisen asemaan asettumista ja sitä kautta myötä-tuntoa.

3.2 Kokemus, joka sysäsi minut pohtimaan, mikä työssäni on merkityksellistä

Pitkäaikainen unelmani oli ollut tehdä työtä näyttelijänä kiinteässä ammattiteatterissa. Unelmani toteutui kevättalvella 2017. Tein toisen työharjoitteluni (Työharjoittelu 2) Rova-niemen Teatterissa, näyttelijänä esityksessä *Huojuva talo*. Esitys oli sekä teksti- että työ-ryhmälähtöinen. Ohjaaja oli dramatisoinut uudelleen Maria Jotunin kirjan *Huojuva talo*, ja käsitelimme tekstiä ja esityksen teemoja työryhmän kanssa yhteisissä keskusteluissa. Koin työryhmän olevan tasavertainen ja kunnioittava ja yhteishengen tekemisessä ole-van hyvä. Ohjaaja kohteli näyttelijöitä kunnioittavasti ja innostuen näyttelijöiden omista tarjouksista, ja työtä tehtiin hyvässä yhteishengessä. Lähes kaikki esitykset olivat lop-puunmyytyjä, mukaan lukien yksi ylimääräinen lisäesitys. Esitys sai valtavasti kiitoksia ja hyvää yleisöpalautetta sosiaalisessa mediassa, sähköpostina teatterille ja puheluina ja viesteinä suoraan esiintyjille ja ohjaajalle.

Vaikka palaute oli pitkälti positiivista ja sain tehdä juuri sitä mitä olin pitkään halunnut, koin työharjoittelussa todella paljon merkityksettömyyden kokemuksia. Haluan korostaa, että nämä merkityksettömyyden kokemukset eivät olleet suhteessa työryhmään tai esi-tykseen vaan omaan kokemukseeni kiinteässä teatterissa näyttelemiseen ylipäättään, siihen, mitä olin tekemässä. Koin, että työryhmä oli hyvä, taitava, mukava ja ammattitai-toinen ja esitys oli hieno ja sen aihe tärkeä. Kokemukset merkityksettömyydestä tulivat minulle täytenä yllätyksenä, mutta toisaalta otin ne myös vakavasti juuri siksi, että esi-tyksen valmistaminen sujui niin sanotusti ”hyvin”.

Opinnäytetyötä kirjoittaessa pyrin palauttamaan mieleeni tilanteita, joissa koin merkityksettömyyttä, ja kirjoittamaan niistä. Seuraava kuvaus on hetkestä näyttämöllä esityksessä, jossa koin työni tylsäksi:

Seison kääntyvän lavasteseinän takana, kiinni siinä niin, etten näy yhdellekään kolmesta katsomosta. Kuuntelen, mitä näyttämöllä tapahtuu. Tuttuja repliikkejä. Odotan iskuani ja haukottelen. Tiedän mitä seuraavaksi tapahtuu. Olen hereillä ja skarppi, mutta toisaalta huomaan, että minulla on tylsää. Jos kukaan saa koskaan tietää, että minulla on ollut kesken näytöksen tylsää, minua ei enää koskaan oteta yhteenkään produktioon. Joku vielä ajattelee, etten ota työtäni vakavasti. Toisaalta miten vakavasti voin ottaa sen, että olen aikuinen, joka leikkii joka ilta saman näytelmän läpi. Onko vika minussa, kun en osaa eläytyä? Tulee miesnäyttelijän viimeinen repliikki. Kuuntelen hänen askelistaan, milloin astua näyttämölle. Kävelen näyttämölle ja teen sovitut eleet ja radat. Olen mekaaninen, hyvällä tavalla. En usko, että kukaan yleisössä näkee, että olen mekaaninen, sillä en usko ajatustenlukemiseen. Reagoin kyllä kanssänäyttelijäni tekemiseen, kuuntelen häntä kehoillani ja toimin tilanteen vaatimalla tavalla, kun hänen hiuksensa ovat takertuneet lavasteeseen vahingossa ja autan häntä hahmossa. Replikoidessa käytän ääntäni niin, ettei se kuulosta minun ääneltäni vaan hahmoni ääneltä. Tunnen itseni hyvin koulutetuksi papukaijaksi. Osaan toistaa repliikit tietyillä äänenpainoilla, hallita kasvojeni ilmeitä ja luoda illuusion lapsesta. Pystyn samaan aikaan kuuntelemaan esityksen rytmiä ja kohtauksen rytmiä. Tiedän sisäisesti, milloin on mentävä, ja niissä hetkissä, joista olemme sopineet sisäistä rytmiäni vastaan, noudatan sovitua. Sovitun noudattaminen tuntuu minusta järkevältä, enhän ole nähnyt esitystä ulkopuolelta, joten ohjaaja varmasti osaa paremmin sanoa miten järjestän toimintani näyttämöllä. En tunne hahmoni tunteita. Pelkoa, hämmennystä tai surua. Osaan kuitenkin esittää ne ulos.

- Kuvaus hetkestä näyttämöllä esityksessä *Huojuva talo* (Oppimispäiväkirja)

Kuvauksesta voidaan erottaa, että ainakin jossain määrin koen Martelan määrittämää kokemusta *kyvykkyydestä*. Osaan esittää asioita ulos ja pysyn sovitussa rytmissä. Toisaalta mietin, pitäisikö minun osata eläytyä jotenkin paremmin, että saisin työstä enemmän irti. Kuten jo aikaisemmin pohjustin, ohjaaja oli ottanut tarjoukseni ilmaisusta huomioon ja koko työssä oli kyse pitkäaikaisesta unelmastani, joten voidaan sanoa, että työssä toteutui myös *vapaaehtoisuuden* periaate. Tein asioita omasta halustani ja sain vielä itse määritellä tiettyyn pisteeseen asti, millä tavalla asiat tein. Tämä ei aina ole itsestäänselvyys teatteria tehdessä. Itseni ilmaisemiseen liittyvä, merkityksellisyyden kokemuksen mahdollistavat tarpeet tulivat siis työssä täytetyiksi.

Jos mietin asiaa Martelan esittämän *läheisyyden* tarpeen kannalta, esityskausi on aika yksinäistä aikaa. Toisaalta edelleen teimme asioita yhdessä, hyvässä hengessä, mutta emme enää synnyttäneet yhdessä uutta, vaan toistimme aikaisemmin sopimaamme. Esitykset loppuivat myöhään illalla, joten myös työn ulkopuolinen sosiaalinen elämä oli rajatumpaa. Minulle on jäänyt mieleen tyhjyyden tunne pukuhuoneesta esityksen jälkeen. Piirsin oppimispäiväkirjaani kuvan (kuva 3) itsestäni vaihtamassa vaatteita:

Kuva 3. Pukuhuoneen yksinäisyys (Oppimispäiväkirja 2017)

Kuvassa olen minä, peili, vaatteita ja kirkkaat valot. Se kuvaa oloani hetkeltä, kun vaihdan roolivaatteet omiini esityksen jälkeen. Hetkeä aikaisemmin olimme purkaneet esityksen työryhmän kesken muutamalla sanalla ja toivottaneet toisillemme hyvää yötä. En kokenut, että olisinkaan halunnut purkaa esitystä sen kummemmin, minulla ei yleensä ole ollut sellaiseen tarvetta. Sen sijaan muistan pukuhuoneessa halunneeni johonkin toiseen tilaan, toisten ihmisten seuraan, puhumaan muista asioista. En siksi, etten olisi pitänyt esityksestä tai työstäni vaan siksi, että halusin irrottautua siitä. Pukuhuoneesta poistuttuani kävelin muutaman kilometrin matkan asunnolleni, ja siinä kohtaa kello oli yleensä jo noin kymmenen illalla. Läheisyyden tarve siis toteutui siinä määrin, missä sen työryhmän kesken, työn siinä vaiheessa oli mahdollista. Kuitenkin henkilökohtaisen elämäni läheisyyden kokemus kärsi iltatyön aikatauluista.

Suurimmaksi ongelmaksi suhteessani esitykseen muodostui kuitenkin se, että koin työn näyttelijänä yhteiskunnallisesti merkityksettömänä. Olen syntynyt vuonna 1992 ja koen

syntyneeni maailmaan, jossa on hirveästi ongelmia ratkaistavana. On sotia, sortoa, monenlaista epätasa-arvoa ja ilmastonmuutos kaikkine lieveilmiöineen. Kokemukseeni vaikuttaa myös maailman pieneneminen internetin ja sosiaalisen median vuoksi. Sukupolveni tietää enemmän maailman ongelmista, kuin vanhempiemme sukupolvi meidän iäsamme. Huomaan kokevani tarvetta ratkaista näitä ongelmia jotenkin, edes murto-osaa. Tämä tarve liittyy mielestäni kiinteästi myös uskonnolliseen vakaumukseeni, sillä kaikista heikoimmassa asemassa olevien tulisi olla lähimpiä läheisiämme, joita meidän tulisi rakastaa ja rakkaudesta käsin auttaa. Ajatus heikoimpien auttamisesta Jumalan palveluksena kiteytyy Matteuksen evankeliumissa, Jeesuksen esittämässä vertauksessa viimeisestä tuomiosta:

Niin Kuningas vastaa ja sanoo heille: 'Totisesti minä sanon teille: kaikki, mitä olette tehneet yhdelle näistä minun vähimmistä veljistäni, sen te olette tehneet minulle'.
Matt. 25:40

Perinteisen teatterin tekeminen, niin mukavaa kuin se onkin, harvoin on kaikista heikoimmassa asemassa olevien lähimmäisten auttamista. Jos tutkitaan kokemustani merkityksellisydestä Martelan neljän psykologisen perustarpeen valossa, paljastuu, että yksi neljästä perustarpeesta, *hyväntekeminen*, ei kokemuksessani toteutunut minulle tarpeeksi vahvasti siinä, mitä tein. Palataan vielä hyväntekemisen määritelmään:

Hyväntekeminen tarkoittaa, että tunnen kykeneväni vaikutt(a)amaan myönteisesti itseäni ympäröivien ihmisten elämään. Että minä olen positiivinen voima ja minun toiminnallani on myönteisiä vaikutuksia maailmassa. Hyväntekeminen on voimakas arvokkaan elämän lähde: Kun tunnen että toimintani tuottaa jotakin arvokasta maailmaan, valaa se merkitystä myös omaan elämään (Martela 2015, 53).

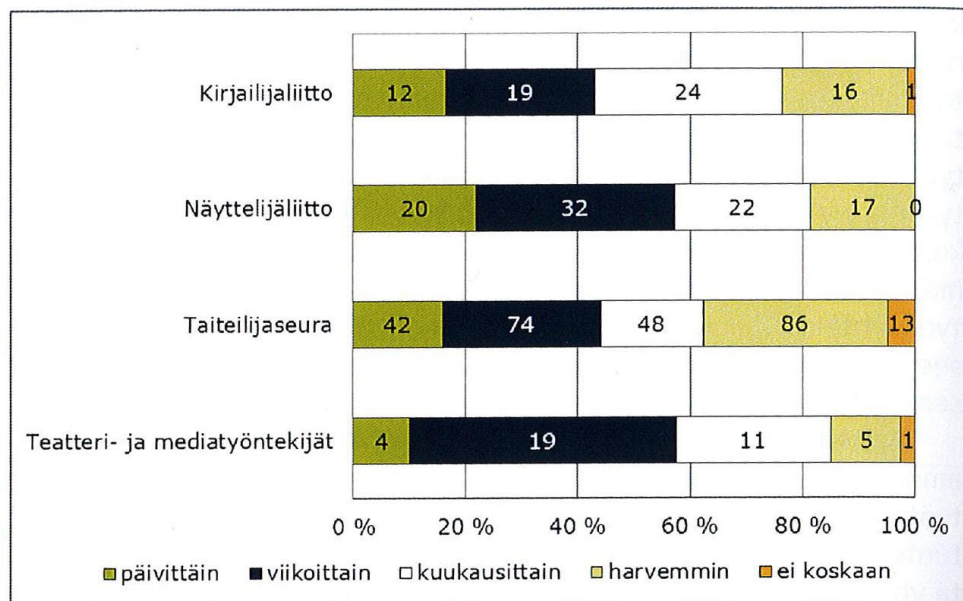
Martela esittämä merkityksellisen ihmiselämän yksi perustarve on tuottaa hyvää kanssaihmisille. Minun kohdallani (syystä tai toisesta) ahdistuin työharjoittelussani siitä, että en juuri työssäni kokenut tekeväni hyvää muille tarpeeksi laajassa mittakaavassa. En missään nimessä väitä, ettei ihminen voisi saada hyväntekemisen tuomaa tyydytystä ei työhön liittyvässä arkielämässään, ja moni varmasti saakin, mutta minulle tästä muodostui ongelma. Koin silloin ja koen edelleen, että haluan päivätyössäni olla toteuttamassa hyvää ja laajemmassa mittakaavassa kuin työympäristöni tai lähimmän sosiaalisen piirini kesken. Arvostan edelleen suuresti ihmisiä, jotka tekevät hienoja esityksiä ja näkevät kovasti vaivaa taiteen eteen, mutta minut taide taiteen vuoksi näyttelijän asemassa jätti tyhjäksi.

Työssäni näyttelijänä en kokenut tekeväni Martelan kuvailemaa kutsumuksellista työtä. Vaikka toteutin intohimoani ja sain työstäni korvausta (opintopisteiden muodossa), en kuitenkaan kokenut palvelevani kanssaihmissiäni, eli vastaavani maailman tarpeisiin.

3.3 Yhteiskunnallinen merkityksettömyydenkokemus yleisenä ilmiönä taiteilijan työssä

Kokemus yhteiskunnallisesta merkityksettömyydestä ei ole vain minun kokemukseni. Vuosina 2012—2013 tehdyssä, työterveyslaitoksen teettämässä tutkimuksessa *Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa* selvisi, että taiteilijoista ainoastaan noin puolet tuntee usein tekevänsä yhteiskunnan kannalta tärkeää ja merkityksellistä työtä (Houni ja Ansio 2013, 238). On siis paljon taiteilijoita, jotka eivät koe työnsä olevan yhteiskunnan kannalta kovin merkittävää.

Seuraava kaavio (kuvio 1) esittää taiteilijoiden kokemaa yhteiskunnallista merkityksellisyydenkokemusta.

Kaavio 15. Vastaajien kokemukset työnsä tärkeydestä ja merkityksellisyydestä yhteiskunnan kannalta.

Kuvio 1. Taiteilijoiden kokemukset yhteiskunnallisesta merkityksellisyydestä (Houni ja Ansio 2013, 92)

Näyttelijäliittoon kuuluvista vastanneista 20 henkilöä kokee päivittäin tekevänsä yhteiskunnallisesti merkittävää työtä, ja Teatteri ja mediatyöntekijöiden liittoon kuuluvista 4. (Näiden kahden liiton ammattikuvat eivät ole tiukasti irrallaan ja siksi pohdin molempien

vastauksia.) Lukemat ovat mielestäni melko pieniä, mutta jos mietin, kuinka usein koin työharjoittelussani itseni yhteiskunnan kannalta merkittäväksi, samaistun yhden Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liittoon kuuluvan vastaukseen: en koskaan, tai en ainakaan siinä suhteessa, kuin olisin toivonut.

Myös itse teettämässäni kyselyssä esittävän taiteen ammattilaisille yhteiskunnallisen merkityksen kokemukseen oli selkeästi hankala vastata. Vastaajia pyydettiin kuvaamaan kokemustaan työn yhteiskunnallisesta merkityksestä numerolla asteikolla 1-5. (1 = työlläni ei ole yhteiskunnallisesti mitään merkitystä, 5 = työlläni on suuri yhteiskunnallinen merkitys.)

Yksi vastaajista koki, ettei hän voinut vastata kysymykseen numerolla, ja loput vastasivat numeroin 5, 5, 4, 3 ja 2.

Merkityksettömyyden kokemusta synnyttävät vastaajien mukaan sellaisen taiteen tekeminen, jota he eivät koe korkeatasoiseksi, yhteiskunnan asenteet rahoituksen suhteen, työilmapiirin huonous ja oman työnkuvan tai työinstanssin suhde omiin taiteentekemisen haluihin.

Merkityksettömyyttä lisää yhteiskunnallisen arvostuksen puutteen näkyminen rahallisessa muodossa

-Yrittäjä vapaan kentän ammattiteatterissa (1)

Huonoksi ja arvottomaksi kokemani esityksen valmistaminen ja esittäminen saa minut turhautumaan. Samoin se, jos en saa työssäni riittävästi haasteita enkä pääse käyttämään ja kehittämään osaamistani. Huono työilmapiiri ja varsinkin se, jos näen tai koen suoranaista kiusaamista ja henkistä väkivaltaa, heikentää motivaatiota kuitenkin vielä enemmän kuin äsken mainitut ongelmat.

- Näyttelijä kiinteässä ammattiteatterissa

Toki lasten kanssa tehdessä ”taide” taiteen vuoksi on aika kaukana ajoittain ja työ on välillä pienten kanssa pelkkää puuhailua. Mutta se merkityksettömyyden tunne liittyy enemmän omiin taiteen tekemisen haluihin eikä niinkään arvoihin.

- Teatteriopettaja taiteen laajassa perusopetuksessa

Teatterilla ei tällä hetkellä ole juurikaan yhteiskunnallista merkitystä. Se on viihdettä jolla ei oletetakaan olevan muuta tarkoitusta kuin hauskapito ja ajankulu.

- Näyttelijä kiinteässä ammattiteatterissa

Kokemus yhteiskunnan antamasta arvostuksesta merkityksellisyyden mittarina nousi esille myös Työterveyslaitoksen kyselyssä, jonka mukaan taiteilijat kokivat, ettei yhteiskunta arvosta heitä (Houni ja Ansio 2013, 238).

Tunnistan itsekin kokemuksessani merkityksettömyydestä osittain yhteiskunnan arvostuksen puutteen ja rahoituksen saamisen vaikeuden tuoman ahdistuksen. Arvostuksen puutteesta hyvänä esimerkkinä toimii Perussuomalaisten puolueen 8.4.2017 Facebookseinällä julkaistu video, jonka kuvauksessa lukee: ”Taiteilijalla on näkemys siitä, mitä sinun rahoillesi tapahtuu.” Video on animaatio, jossa ”Paukkerin perhe” viettää tilipäivää. Perheen ovella käy kuitenkin monia laskuttajia ja viimeisenä ”hippi”, joka tarvitsee rahaa ”punaviiniin ja monikulttuurisiin rientoihin”. ”Hippi” vie Paukkerien vastustuksesta huolimatta perheen ruokarahat. Videossa ei suoraan sanota hahmon olevan taiteilija, mutta hahmon vaatetus ja videon kuvausteksti viittaavat siihen. (Facebook - Perussuomalaiset, 2017.) Tällaisen videon voisi jättää omaan arvoonsa, mutta kun kyse on parhaillaan kautta istuvasta hallituspuolueesta, tulen väkisinkin pohtineeksi, pitääkö yhteiskunnan enemmistö työtäni täysin turhana. Ja jos yhteiskunnan enemmistö pitäisi työtäni turhana, miksi tekisin sitä?

On myös huomioitava, että vaikka osa taiteen ammattilaisista kokee työnsä yhteiskunnallisen merkityksen vähäisenä, suinkaan kaikki eivät pidä sitä ongelmana. Tekemänsäni kyselyssä yksi vastaaja kuvaa kokemustaan työn suhteesta yhteiskuntaan näin:

Yhteiskunnallinen merkitys ei ole minulle, valitettavasti(?), niin tärkeää. En tietenkään halua tai aio tehdä työtä, joka vaikuttaisi yhteiskuntaan negatiivisesti, mutta pyrkimykseni eivät joka tapauksessa ole kovin korkealla yhteiskunnallisuuden suhteen. Aina on hyvä tuoda jotain kulmaa omaankin työhön (esim. ekologisuus), mutta en menetä yöuniäni miettien, miten ihmeessä saisin lakkautettua ydinvoimalat ja yksityisautoilun seuraavalla roolityölläni. Olisi aivan mahtavaa, jos minulla olisi sellainen voima, mutta kun kenelläkään ei sellaista voimaa ole, tyydyn vain pitämään huolta siitä, että henkilökohtaisella tasolla menee hyvin. Mikäli siitä seuraa jotain hyvää yhteiskunnallisesti, niin kuin varmasti jossain määrin seuraakin, olen erittäin tyytyväinen.
- Opiskelija/ freelancer

Sama vastaaja kuitenkin korosti pyrkivänsä yhteiseen hyvinvointiin omalla toiminnallaan muuten, kuin työn yhteiskunnallisen merkityksen kautta:

Henkilökohtaisesti pyrin aina edistämään hyvinvointia – yhteisön, työyhteisön, yleisön... Tätä agendaa tietysti toteutan eri keinoin eri tilanteissa.
- Opiskelija/ freelancer

Jos siis ajatellaan vastausta Martelan *hyväntekemisen* perustarpeen valossa, voidaan sanoa, että vaikka työ sinänsä ei saisi henkilöä tuntemaan itseään hyödylliseksi muille, voi tuon tarpeen täyttää pienemmässä mittakaavassa tai työn ulkopuolisessa ympäristössä ja olla siihen tyytyväinen. Minua oman työn yhteiskunnallinen merkityksettömyys

on vaivannut kiihtyvässä tahdissa ja olin siitä niin ahdistunut, että päädyin tutkimaan asiaa, kirjoittamaan tämän työn ja etsimään ratkaisua ongelmaani.

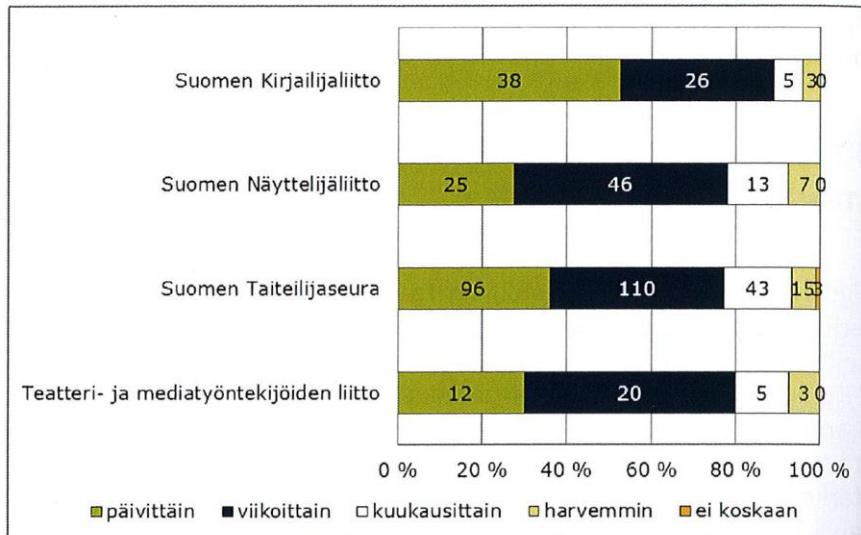
4 Mikä sitten tuo merkityksellisyyttä?

Frank Martela ehdottaa, että tehdäkseen työtä, jonka kokee merkitykselliseksi, on ensin löydettävä jotain, minkä tekeminen innostaa itseä ja josta nauttii. Kutsumuksen etsimisestä hän ehdottaa seuraavaa:

Kutsumusta etsiessä kannattanee lähteä liikkeelle omasta intohimostaan. Maailmassa on miljoona tarvetta, mutta sinulla on vain kourallinen intohimoja. (Martela 2015, 148.)

Aloin opiskella teatteria siksi, että se kiinnosti minua ja opiskellessani huomasin, että nautin sen tekemisestä. Teatterin tekeminen on ainakin joskus ollut minusta jännittävää, mielenkiintoista ja hauskaa. Kukapa ei haluaisi päivätyönään tehdä jotain jännittävää, mielenkiintoista ja hauskaa? Hauskuus mainittiin myös yhdeksi työssä edustettavista arvoista tekemässäni kyselyssä. Huomattuani kansanopistossa, miten hauskan päivätyön teatterin tekeminen mahdollistaa, päätin tietoisesti pyrkiä ammattiin, jossa saan täysin itsekkäästi kehittyä, toteuttaa itseäni ja tehdä asioita jotka tuottavat minulle hyvää oloa.

Työn henkilökohtaisesta merkityksellisyydestä ilmeni tekemässäni kyselyssä seuraavaa tietoa: Henkilökohtainen merkitys oli vastaajilla kautta linjan suuri, viisi kuudesta kuvasi työn henkilökohtaista merkitystä numerolla 5, joka oli korkein mahdollinen ja yksi numerolla 4. Toisaalta Työterveyslaitoksen teettämä kysely antaa toisenlaista tietoa. Seuraava kaavio kuvaa taiteilijoiden henkilökohtaisen merkityksen kokemuksia työssä:

Kaavio 14. Vastaajien kokemukset työnsä tärkeydestä ja merkityksellisyydestä itsensä kannalta.

Kuvio 2. Taiteilijoiden kokemukset työn tärkeydestä ja merkityksellisyydestä itsensä kannalta (Houni ja Ansio 2013, 90)

Näyttelijäliiton vastaajista vain 28 henkilöä kokee päivittäin työnsä itselleen tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Kuitenkin jo 46 sanovat kokevansa näin viikoittain. Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitosta päivittäin työnsä kokee merkitykselliseksi itsensä kannalta vain 12 henkilöä ja viikoittain 20. Ehkä selkein ero yhteiskunnallisen merkityksellisyyden kokemukseen on siinä, että kukaan ei ole vastannut, ettei koskaan kokisi työtään itselleen merkitykselliseksi. Henkilökohtaisen merkityksellisyyden kokemus on kautta linjan runsaampi, kuin yhteiskunnallisen. Seuraavissa alaluvuissa erittelen tarkemmin työhön merkityksellisyyttä luovia tasoja.

4.1 Puhdas nautinto taiteesta ja itsensä ilmaiseminen

Taiteen tekeminen on nautinnollista. Professori Hannu-Pekka Björkman kuvaa taiteen erityislaatuista mysteeriä seuraavasti:

Kauneus on samanlainen mysteeri kuin vapaus – sen takia aina palaamme taiteen äärelle. Kun emme ymmärrä, mitä se on.

- Hannu-Pekka Björkman Kirkko ja Kaupunki-lehden verkkoartikkelissa 28.03.2017 (Riutta 2017)

Esiintymisen perusharjoitteiden tekeminen on mielestäni mukavaa ja nautinnollista. Esimerkiksi hengitysharjoitukset useimmiten saavat minut voimaan fyysisesti paremmin, samoin kaikki liike- ja tanssimateriaalin tuottaminen ja harjoittelu, ja ylipäätään se, että en istu kahdeksaa tuntia päivässä. Uskon, että jos en olisi päässyt opiskelemaan teatterin tekemistä ammatikseni, harrastaisin sitä voidakseni fyysisesti paremmin ja nauttiakseni itseni kehittämisestä. Kirjoittaessani opinnäytetyötäni toimin varanäyttelijänä toisen teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijan produktiossa, niin että en ollut näyttämöllä tulevassa esityksessä, mutta kävin välillä harjoituksissa paikkaamassa muita näyttelijöitä. Tein siis teatteria niin, ettei kukaan edes lopulta tullut näkemään minua valmiissa esityksessä. En esiintynyt. Harjoittelin vain muiden kanssa ja se tuotti minulle iloa.

Teen myös itse musiikkia. Sävellän, sanoitan, soitan ja laulan, mutta en tahdo esittää kappaleitani koskaan yleisölle. Pelkään, että musiikista saamani merkityksellisyyden kokemus katoaisi ja muuttuisi huoleksi siitä, onko musiikkini ”hyvää” tai ”kiinnostavaa”, jos päättäisin esittää sitä julkisesti.

Menen pianon ääreen, kun olen ahdistunut. Ahdistuneella tarkoitan tilaa kehosani, jossa tunnen rintakehäni puristuvan kasaan ja tunnen olevani kykenemätön toimimaan, ennen kuin olen päässyt olosta eroon. Tärkeintä laulamissa on ehkä se, että saan hengitettyä ulos. Kun järjestän sointuja, voin keskittyä vain niihin. Ne tuottavat minulle iloa. Kun laulan, koen kauneutta. Pidän siitä, miltä koskettimista tuleva ääni kuulostaa ja tuntuu. Nautin siitä, kun päästän ilmaa ulos hallitusti ja tunnen, miten hallitsen ääntä kehollani. Samoin äänen ulos päästäminen rentouttaa. Joskus, kun kehostani tuleva ääni liikkuu soittimesta tulevan äänen kanssa oikein kauniisti ja harmonisesti, ja tavoitan vielä selkeän sanallisen muodon minussa liikkuvalla ajatuksella, saatan kokea sellaista yhteyttä itseni ja kokemukseeni, että saan itkettyä ahdistukseni ulos. Se kuulostaa todella typerältä, mutta yritän nyt sanallistaa sitä, miksi soitan ja laulan yksin kotona. Musiikki on minulle tapa korjata ja lohduttaa itseäni, ja jos teen siitä jaettua, se ei enää ole sama asia. Joskus soitan kappaleita kämppiksilleni. En siksi, että toivoisin heidän pitävän kappaleita kauniina tai hyvinä, vaan enemmän kertoakseni fiiliksiäni. Mutta en koskaan soita niitä silloin muille, kun minulla itsellä on akuutein tarve soittaa. Ei ole painetta siitä, onko musiikki kenenkään muun mittareilla mitattuna laadukasta. Minun ei tarvitse antaa sitä arvosteltavaksi. Sen arvo on vain minun kokemani rentoutuminen ja nautinnon tunne. Musiikki on minulle terapeuttisessa mielessä merkityksellistä.

- Kokemus esittävästä taiteesta, jota esitän vain itselleni tai hyvin rajatulle, henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvalla yleisölle (Oppimispäiväkirja)

Taiteen tekemisessä itselle ja itsensä vuoksi voidaan ajatella olevan kyse Martelan määrittelemistä *itsensä toteuttamiseen* liittyvistä tarpeista, *kyvykkyydestä* ja *vapaaehtoisuudesta*. Nämä kaksihan toteutuivat myös työharjoittelussani näyttelijänä. Vaikka kukaan ei suoraan tekemässäni kyselyssä vastannutkaan itse taiteen tekemisen tuottavan kokemusta merkityksellisyydestä, listattiin taiteella olevan oma itsenäinen arvonsa, jonka edistäminen myös koettiin merkitykselliseksi.

Kolme kuudesta vastaajasta sivusi tekemässäni kyselyssä *vapaaehtoisuuden* perustarvetta kuvaamalla merkityksellisyyden kokemuksiin liittyvän kokemukseen siitä, että on vapaa vaikuttamaan työnsä sisältöön sovittujen raamien sisällä. (Vaikka kukaan ei maininnut vapautta työssään edustamana arvona.) Yksi vastaajista kuvaa kokemustaan näin:

Koen tärkeäksi sen, että saan esimerkiksi roolityötä tehdessäni työstää hahmoni itse ja vaikuttaa ratkaisevasti sen muotoutumiseen. Toisaalta taas voin varsin hyvin tyytyä tekemään vain sen, mitä käsketään, jos olen samaa mieltä siitä, että kokonaisuudesta tulee parempi niin. Että ehkä oma taiteellinen linjani ei olekaan sopiva kokonaisuutta ajatellen, vaan minun on omastakin mielestäni parempi jättää ajattelu sille, jolla kokonaisuus on hallussa. Muussa kuin roolityöskentelyssä minulle on olennaista saada pitää jonkin verran lankoja käsissäni, haluan, että minulla on itsenäistä päätäntävaltaa sovittujen sääntöjen alla – liikkumavaraa siis.
- Opiskelija/ freelancer

Martelan mukaan vapaaehtoinen eli autonominen toiminta on sitä mitä henkilö tekee, kun mikään ulkopuolinen tai sisäistetty pakko ei kahlitse häntä. Martela esittää, että vapaaehtoisuus tarkoittaa keskeisesti juuri itsensä ilmaisemista. (Martela 2015 s. 77-78) Yksi vastaaja myös sanoitti työhönsä liittyvän juuri itsensä ilmaisemisen kokemuksen:

Pystyn työssäni sekä toteuttamaan, että ilmaisemaan itseäni ja olemaan oma itsemi.
-Esiintyvä näyttämömies-puuseppä kiinteässä ammattiteatterissa

4.2 Vuorovaikutus ja palaute suhteessa läheisyyden ja kyvykkyyden perustarpeisiin

Yksi avainsana merkityksellisyyden kokemuksiin esittävän taiteen töissä näyttäisi olevan vuorovaikutus. Se mainittiin sekä itse tekemässäni kyselyssä, että Työterveyslaitoksen tutkimuksessa tärkeänä merkityksellisyyden tuojana (Houni ja Ansio 2013, 91-92). Yksi vuorovaikutuksen taso on tietysti oma työympäristö ja kollegat. Sekä Näyttelijäliiton, että Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liiton vastaajat pitivät kollegoitaan tärkeänä voimavarana, vaikka työtä ei koko ajan tehtäisikään yhdessä (Houni ja Ansio 2013, 192). Sekä Näyttelijäliiton, että Teatteri- ja mediatyöläisten liiton vastaajat pitivät työssään erittäin tärkeinä hyvää työilmapiiriä ja työryhmän yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja (Houni ja Ansio 2013, 195-196). Omassa tutkimuksessani mainittiin myös työssä edustettaviksi arvoiksi yhteistyö ja toinen toisen tukeminen. Olen itsekkin sitä mieltä, että vaikka ihmissuhteiden merkitys liittyy kiinteästi myös henkilökohtaiseen elämään, minulle sosiaalisuus myös työelämässä on erittäin tärkeää.

Työssäni saan myös tavata jatkuvasti uusia ihmisiä ja työskennellä osana erilaisia työryhmiä. Olen todella kiinnostunut ihmisistä ja siksi myös uusien ihmisten tapaaminen on minulle yksi merkityksellinen asia työssäni. Uusien ihmisten tapaaminen on kurkistamista toisiin todellisuuksiin, vähän niin kuin teatteri itsessään muutenkin. Maailmani on suurempi, kuin jos tekisin töitä vain yksin.

Tulin keväällä 2016 sattuman kautta pyydytyksi mukaan kansainväliseen lyhytelokuva-produktioon. En sinänsä ollut koskaan kiinnostunut kansainvälisistä produktioista tai kameranäyttelemisestä, mutta olisi tuntunut hölmöltä kieltäytyä tarjouksesta. Esitin toista pääosaa amerikkalaisen miehen ja suomalaisen naisen suhdetta kuvaavassa draamalyhytelokuvassa. Työryhmä oli kokonaisuudessaan minulle ennalta tuntematon, mutta kameran kanssa työskentely ja kohtausten ideoiminen ja yhteinen tekeminen saivat minut tuntemaan itseni innostuneeksi, energiseksi ja luovaksi ensimmäistä kertaa pitkään aikaan. Uusiin ihmisiin ja toiseen kulttuuriin tutustuminen tuntui minusta virkistävältä vaihtelulta niin teatteri-ilmaisun ohjaajana, kuin ihan ihmisenäkin. Työn merkityksellisyys muodostui minulle paljolti työryhmään tutustumisesta ja vieraalla kielellä puhumisesta. Tuntui, kuin aivoni olisivat järjestäytyneet uudelleen.

Kollegiaalisen vuorovaikutuksen voidaan katsoa liittyvän Martelan teoriaan *itsensä ylittämiseen* kuuluvaan *läheisyyden* perustarpeeseen. Läheisyys on sitä, että koemme kuu-luvamme yhteen toisten ihmisten kanssa. (Martela 2015, 52) Martelan mukaan voimme kokea läheisyyttä sekä pitkäaikaisissa ihmissuhteissa, mutta se voi myös syttyä nopeasti ja hetkellisesti kahden ihmisen välille. (Martela 2015, 112-113) Esittävän taiteen työ on useimmiten ryhmässä tehtävää työtä, joten pidän loogisena sitä, että läheisyyden kokemus on yhtenä merkityksellisyyden palikkana työssämme. Eräs Työterveyslaitoksen kyselyn vastaajista kuvaili mieleensä jäänyttä kokemusta hyvästä työilmapiiristä näin:

Siinä toteutui joku semmonen, mitä en ollut aikaisemmin siinä vahvuudessa kokenut, että kaikki oli niin kun toisen puolesta. Tiedätkö, kaikki ajatteli toisia, että miten tuo pärjää tuosta ja miten tuo tuossa ja ehtii tuon. Se oli aika vaativa produktio kaiken kaikkiaan meiltä kaikilta. Se oli ehkä, mitä nyt tulee mieleen, kaunein juttu elämässä, että miten voi kahdeksan ihmistä ajatella, että kun sinä onnistuisit. (Nimetön vastaaja, Houni ja Ansio 2013, 197)

Toinen tärkeä ryhmä, jonka kanssa esittävän taiteen ammattilaiset toimivat vuorovaikutuksessa, on tietenkin yleisö. Yleisöön olemme perinteisesti vuorovaikutuksessa silloin, kun esiinnyimme. Esiintyminen on minulle nautinnollista myös sinänsä, ja siinäkin toi-

mimme vuorovaikutuksessa myös työtovereidemme kanssa, mutta yleisön kanssa vuorovaikuttaminen on ehdottomasti esiintymisen suola. Työterveyslaitoksen tutkimuksessa kaikki vastanneet näyttelijät kertoivat kokevansa erittäin tärkeäksi sellaiset hetket, kun he ovat kokeneet voivansa vaikuttaa katsojiin ja saavansa erityisen kontaktin yleisön kanssa. (Houni ja Ansio 2013, 91-92) Tekemässäni kyselyssä nousi esille seuraavia yleisöön ja vuorovaikutukseen liittyviä huomioita:

Koen, että teatterin tehtävä on viedä ihmistä eteenpäin ja oma työ tuntuu merkitykselliseltä juuri niissä hetkissä, kun näkee, kuulee tai tuntee jonkin ajatuksen kypsyneen joko toisessa ihmisessä tai itsessäni. Teatteri on vuorovaikutusta ja minulle se on merkityksellisimmillään, kun tunteet ja ajatukset kulkevat molempiin suuntiin.

-Yrittäjä vapaan kentän ammattiteatterissa (2)

Mutta millaiset TILANTEET saavat minut kokemaan merkityksettömyyttä tai merkityksellisyyttä... Tilanteet, joissa saan suoraa palautetta työni ”kohteelta” tai ”loppukäyttäjältä” (yleisötyöpajan osallistujat, näytelmän yleisö). Kollegoilta tai työnantajilta saatu palaute lämmittää, mutta merkityksellisyyttä tuo tai vie ainoastaan se, mitä ne, joille työ on suunnattu, ovat mieltä.

- Opiskelija/ freelancer

Ja kyllä se, että kiertueella ihmiset esityksen jälkeen kiittävät, se on tietty mittari työni merkityksestä, arvosta.

-Esiintyvä näyttämömies-puuseppä kiinteässä ammattiteatterissa

Siinä, missä vuorovaikutus kollegoiden kanssa vastaa ehkä eniten Martelan määritelmään läheisyyden perustarpeesta, vastaa vuorovaikutus yleisöön ja yleisön palaute sekä läheisyyden, mutta myös *kyvykkyyden* perustarpeisiin. Kyvykkyys on kokemusta siitä, että osaamme tehdä asioita, saamme asioita aikaan ja kehitymme niissä (Martela 2015, 94-95). Kyvykkyyden perustarpeessa meihin vaikuttaa aktiivisesti se, millaista palautetta saamme tekemistämme asioista. Kuten Martela asian kiteyttää: ”Koska jos haluamme tuntea itsemme kyvykkäiksi, on meidän jotenkin pystyttävä arvioimaan suoritusamme” (Martela 2015, 98) Myös Työterveyslaitoksen kyselyyn vastanneet teatterialan ammattilaiset (molemmista liitoista) olivat ensinnäkin sitä mieltä, että kollegoilta saatu palaute on erittäin tärkeää ja kaikkien kyselyyn vastanneiden taiteilijaryhmien mielestä yleisön palaute myös tärkeää. Näyttelijöistä kolmasosa ei pitänyt kuitenkaan kriitikkojen palautetta lainkaan tärkeänä. (Houni ja Ansio 2013, 193-194) Tunnistan itsessäni, toimiessani näyttelijänä, sen ettei kriitikkojen palaute tunnu sen tärkeämmältä, kuin kenenkään muunkaan katsojan. Huokuva Talo ei saanut huippuylistystä kriitikoilta, mutta en koe sen vaikuttaneen kovasti kokemukseeni merkityksellisyydestä projektissa. Toisaalta myöskään yleisön ja kollegoiden suora, positiivinen, palaute ei saanut esitystä tuntuun minusta sen merkityksellisemmältä, joten ehkä koin kyvykkyyden perustarpeeni

täyttyvän jo siinä, että sain näytellä teoksessa ja ohjaaja tuntui pääosin olevan tyytyväinen toimintaani.

4.3 Kokemus merkityksellisyydestä

Kuten jo johdannossa pohjustin, olen joskus ollut myös yllättynyt siitä, millaisia positiivisia reaktioita jotkut tekemäni työt ovat saaneet aikaan. Seuraava esimerkki kertoo siitä, kuinka koin merkityksellisyyttä projektissa, jossa en odottanut sellaista kokevani. Yhteisö ja taide-kurssilla toimin Myyrmäen kirjastossa yhdessä työparini kanssa. Saimme valita toimipaikan muutamista eri vaihtoehdoista, ja valitsin kirjaston oikeastaan siksi, että en halunnut missään nimessä työskennellä lasten kanssa. Kuinka ollakaan, ollessamme yhteydessä kirjastoon, saimme kuulla, että tilaus tuli nimenomaan lastenosastolta. Kirjasto oli osana Vantaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma HYVIS :tä, ja kaipasi siihen liittyvää toimintaa meiltä teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijoilta. Kirjaston tilaus oli hyvin avoin, joten aloitimme suunnittelun tutustumalla hyvinvointisuunnitelmaan. HYVIS sisälsi paljon ympäröiväitä lauseita hyvinvoinnin parantamiseen, mutta kirjaston osalta ei mitään konkreettista. Se oli vain listattu osana lapsia ja nuoria koskevia palveluita.

Samaan aikaan, kun aloitimme yhteistyön kirjaston kanssa, keväällä 2015, nousi otsikoihin Suomessa 2012 tapahtunut 8-vuotiaan Eerikan surma, jossa tämän isä ja äitipuoli olivat kiduttaneet lasta säännöllisesti jo pitkään ja lopulta tämä tukehtui. Tapaus tuli pintaan uudelleen, sillä lastensuojelun syylistymistä lainrikkomiseen tapauksen suhteen tutkittiin oikeudessa. Uutisia läpi lukiessani kaikissa lastensuojelun antamissa lausunnoissa heidän omista raporteistaan toistui sama huomio: ”Lapsi ei itse sano kotona minäkään olevan vikana.” Olimme lastenteatteri -kurssilla käsitelleet lapsen asemaa perheessä ja vallanpuutetta, joka lapsella usein on suhteessa omaan elämäänsä. Halusin liittää kirjastossa tehtävään projektiin jotain hyvin konkreettista lasten hyvinvointia tukevaa, ja ehdotin työparilleni, että työstäisimme juuri tästä aiheesta jonkinlaisen esityksellisen, lapsille suunnatun tapahtuman. Työstön ja suunnittelun jälkeen meillä oli noin 30 minuuttia kestävä *Mörrimaan salaisuus* -niminen satuseikkailu, jota esitimme kirjaston lastenosastolla ilmaiseksi päiväkodeille. Satuseikkailussa lapset pyydettiin auttamaan pullopostia lähettänyttä Mörrin-nimistä hahmoa, jota isä ja äiti kiusasivat. Lasten piti keksiä Mörrille keinoja, joilla tämä voisi vaikuttaa omaan tilanteeseensa, eli kyse oli sovelletusta forum-teatterista. Loppuratkaisuna Mörrin eskari-opettaja laittoi vanhemmat kuriin.

On merkityksellisyydenkokemukseni kannalta erittäin huomionarvoista, ettei *Mörrimaan salaisuus* ollut taiteelliselta ilmaisultaan mikään suuri riemuvoitto. Puvustimme, tarpeistimme, käsikirjoitimme, sävelsimme, sanoitimme, ohjasimme ja esitimme kaiken kahdestaan (paitsi eskari-opettajan, jonka ääninäytteli sermin takaa kurssitoverimme). Käytimme prosessiin muutaman päivän ja ohjasimme toinen toisiamme. Prosessin aikana nauroin kovastikin ”kämäisyyden estetiikalle”, eli taloudellisesti ilmaisille, laiskoille ja hyvin koomisille skenografisille ja ilmaisullisille keinoille joihin turvauduimme. Näihin kuuluivat esimerkiksi ”satunauhat”, eli vanhasta keltaisesta trikoopaidastani leikatut rannekkeet, jotka jaoimme lapsille satuun menemisen ajaksi, eläinpuvut ja itse sävelletyt ja sanoitetut, kolmen soinnun lastenlaulut. *Mörrimaan salaisuuden* esteettiset puitteet ja tavoitteet eivät todellakaan olleet korkeat.

Kahdessa esityksessä, jotka esitimme peräjälkeen eri ryhmille, lapset lähtivät seikkailuun mukaan onnistuneesti. Osa lapsista oli ujompia, mutta kukaan ei lähtenyt kesken, eikä aiheuttanut suurta kaaosta. Kun pyysimme lapsia miettimään, miten Mörrin pitäisi kiusaavien vanhempien kanssa toimia, he esittivät erilaisia vastauksia. Vastauksista osa oli tosielämän kannalta epärealistisia, kuten ”kiusaa takaisin”, ja osa oli realistisia: ”Kerro, että sä et tykkää siitä, kun sua vedetään hännästä.” Vaikka osa ratkaisuihin tuskin olisi oikeassa elämässä toimivia, oli tärkeintä, että lapset kävivät aiheen äärellä ja miettivät ratkaisuja.

Esityksen jälkeen muutamat päiväkotien työntekijät tulivat kiittämään. Eräs heistä sanoi ääneen sen, mitä olin toivonut esitykseltä: hänen mielestään esitys oli ollut paikallaan, sillä päiväkodissakin oltiin puhuttu Eerikan tapauksesta ja mietitty, miten aiheen voisi ottaa esille lasten kanssa sopivalla ja ei-pelottavalla tavalla. Olimme siis onnistuneet sekä havaitsemaan, että ratkaisemaan ilmassa leijuvan ongelman teatterin keinoin. Ongelmalla tarkoitan nyt sitä, miten käsitellä perheväkivaltaa ja auttaa lasta tunnistamaan väkivallan, ilman että käsittelytapa olisi liian yksityiskohtainen tai pelottava. Käsikirjoitus oli onnistunut siinäkin mielessä, että aikuiset olivat tunnistaneet sadun yhteyden juuri Eerikan tapaukseen siitä huolimatta, ettei sitä ollut mainittu missään. Vaikka en tuntenut itseäni erityisen kyvykkääksi esiintyjäksi *Mörrimaan salaisuudessa*, tunsin itseni kuitenkin osaavaksi soveltavan teatterin ammattilaiseksi, koska palaute oli juuri sitä, mitä olin toivonutkin.

Ensisijaisesti esityksen tavoite oli pedagoginen. Toivon, että jos joku lapsista joskus joutuu tilanteeseen, jossa joko häntä itseään tai henkilöä hänen lähipiiristään pahoinpidellään tai kohdellaan väärin vanhempien taholta, lapsi muistaisi satuseikkailussa keksityt ratkaisut ja olisi valmiimpi toimimaan. En kuitenkaan voi tietää, käykö näin koskaan. Toisaalta ei ensiapukurssinkaan voi todeta olevan hyödytön, jos ei koskaan joudu elvyttämään. Lisäksi esitys sisälsi leikillisen ja jossain määrin myös viihteellisen arvon.

Voin siis erotella *Mörrimaan salaisuudesta* useita merkityksellisyyden tasoja:

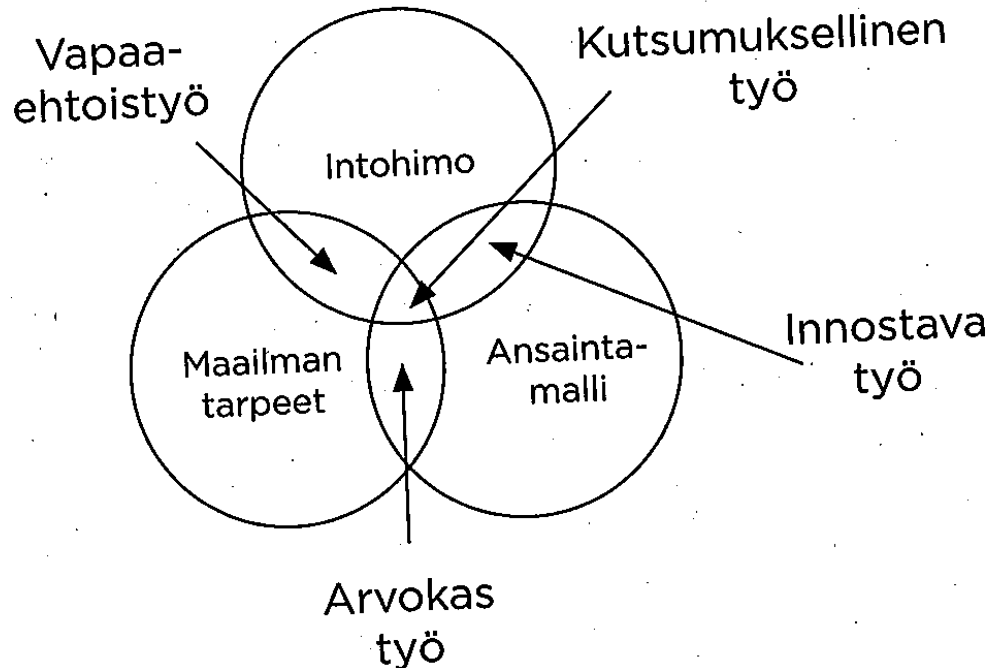
1. Pedagoginen merkitys
2. Yhteiskunnallisen keskustelun ja lasten keskusteluun osallistamisen merkitys
3. Leikillinen merkitys
4. Viihteellinen merkitys
5. Henkilökohtainen merkitys: esityksen valmistaminen lisäsi omaa teatterialan osaamistani
6. Alan tunnettavuudeksi tekemisen merkitys - teatteri-ilmaisun ohjaajien työtä harvoin tunnetaan ja nyt sekä kirjaston -, että päiväkotien henkilökunta sai siitä konkreettisen kokemuksen.

Jos *Mörrimaan salaisuutta* katsotaan lyhyesti vielä Martelan psykologisten perustarpeiden valossa, koen, että ne kaikki toteutuivat. Toiminta oli vapaaehtoista, sillä saimme suunnitella ja toteuttaa työskentelymme todella vapaasti omista lähtökohdistamme. Tunsin itseni kyvykkääksi ryhmäläisiltäni, opettajaltani ja ennen kaikkea lasten kanssa esityksen katsoneilta päiväkotityön ammattilaisilta saamani palautteen perusteella. Koin läheisyyttä sekä siinä, miten hauska prosessi oli, että siinä miten työni linkittyi yhteiskuntaan. Erityisesti kokemuksessani toteutui hyväntekemisen tarve. Esityksen perimmäinen tarkoitus oli opettaa lapsia hakemaan apua tilanteissa, joissa oma koti ei ole turvallinen. Se on mielestäni erittäin arvokas päämäärä taiteelliselle työlle.

5 vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa itseään esittävän taiteen ammattilaisena ja kokea merkityksellisyyttä

En pystynyt kokemaan riittävästi merkityksellisyyttä kiinteässä ammattiteatterissa, mutta *Mörrimaan salaisuus* osoittaa, että on olemassa tapoja tehdä teatteria, jotka vastaavat

merkityksellisen työelämän tarpeisiin kokonaisvaltaisesti. Seuraava kuva on Frank Martelan jäsenyys tavoista, joilla oman intohimon, maailman tarpeet ja ansaintamallin eli elannon saannin voi yhdistää:

Kuva 4. Intohimo, Maailman tarpeet ja Ansaintamalli (Martela 2015, 150)

Kuviossa ovat merkityksellisen kutsumuksellisen työn ja kutsumuksen palikat. Keskellä, jossa kaikki kolme leikkaavat toisensa, on kutsumuksellinen työ. Kutsumus on välissä, jossa maailman tarpeet ja intohimo kohtaavat. Martela ehdottaa oman kutsumuksen ja maailman palvelemiseen vaihtoehtoisia tapoja. Yksi mahdollisuus on se, että jos työ siinänsä tuottaa tekijälleen innostusta, mutta ei suoraan paranna maailmaa, voi työntekijä tehdä intohimollaan sivutyönä palkattomia, maailman parantamiseen liittyviä tekoja. (Martela 2015, 149) Näin olen joskus toiminutkin. Esimerkiksi heti, kun *Huojuvan Talon* esityskausi Rovaniemellä oli päättynyt, ja palasin Helsinkiin, juonsin ilmaiseksi yhdessä työparin kanssa Mahdollisuus nuoruuteen-kampanjan järjestämään *TOE-fest*-nimistä tapahtumaa, jonka tarkoitus oli kerätä rahaa Nakivalen pakolaisleirille Ugandaan. Käytin siis taitojani esiintyjänä ilmaiseksi hyvänä pitämäni asian puolesta.

Martelan mukaan on olemassa myös vaihtoehto, jossa palvelee maailman tarpeita ja saa palkkionsa siitä, ja harrastaa työn ulkopuolella intohimoaan (Martela 2015, 149). Tämä

vaihtoehto on kuitenkin minun urani kannalta jo sikäli mahdoton, että olen jo työllistymässä intohimooni.

Yksi mahdollisuus, jota kuvio saa minut ajattelemaan, on toteuttaa itseään omassa intohimossaan, ja työstä saadulla rahallisella korvauksella tukea esimerkiksi tärkeiksi kokeimiaan järjestöjä. Tästä vaihtoehdosta voi melkein heti todeta, ettei se esittävästä taiteesta Suomessa maksettavilla palkoilla ole ainakaan suuressa mittakaavassa mahdollinen.

Toisaalta mikään ei estä minua tekemästä kutsumuksellista työtä, jossa yhdistyvät kaikki kolme Martelan sanoittamaa palasta eli intohimo, maailman tarpeet ja ansaintamalli eli rahallinen korvaus. Myyrmäen kirjastoon tekemämme *Mörrimaan salaisuus* on hyvä esimerkki työstä, joka vastasi suoraan haluuni tehdä hyvää ja toimia esittäväenä taitelijana, joskin rahan sijasta saimme korvaukseksi opintopisteistä. Teatteri voi siis hyvinkin toimia kutsumuksena, ja kutsumuksellisena työnä.

6 Lopuksi

Tämän työn kirjoittaminen on ollut minulle itselleni tutkimusta omista ajatuksistani ja arvoistani suhteessa tulevaan työhöni esittävä taiteen ammattilaisena. Ajatusten jäsentäminen kirjalliseksi tekstiksi, omien kokemusten läpikäyminen Martelan teorian läpi ja omien ajatusten vertailu muitten alalla toimivien ammattilaisten ajatuksiin on selkeyttänyt minulle, millaisiin töihin tahdon valmistuttuani hakeutua. Uskon, että asian käsitteleminen tässä vaiheessa edesauttaa minua tulevaisuudessa kokemaan työni mielekkääksi ja merkitykselliseksi.

Kirkkain oivallus, jonka olen opinnäytetyötä kirjoittaessani saanut, on että olen lähestynyt asiaa niin sanotusti väärästä päästä. Olen yrittänyt löytää merkityksellisyydenkokemusta lapsuuden haaveammatistani, näyttelijästä valtionosuusteatterissa, ja turhautunut, kun olen kokenut olevani jonkin tärkeän äärellä, mutta kuitenkin ohittavani sen kirkkaimman ytimen. Onneksi olen kuitenkin valmistumassa juuri soveltavan teatterin ammattilaiseksi. Minun ei tarvitse mennä töihin perinteiseen, kiinteään ammattiteatteriinkin eikä toimia mielestäni hierarkkisessa, raskaassa rakenteessa ja tiukassa (näyttelijän) ammattiroolissa, jos en tahdo. Vitsikkäästi voisin todeta, Luojan kiitos. Voin teatteri-ilmaisun ohjaajana määritellä aika pitkälle itse sen, miten ja missä toimin, kunhan se on rahoituksen puolesta

kannattavaa. Sen sijaan että etsisin merkityksellisyyttä puhtaasti taiteellisten teatteriproduktioiden sisältä löytämättä sitä ehkä koskaan tyydyttävällä tavalla, minun tulisi miettiä, mitä asioita haluan elämässäni ja yhteiskunnassa, jopa maailmassa edistää ja käyttää kaikki tuntemani ilmaisun ja teatterin työkalut niiden asioiden edistämiseen. Tulen varmasti nauttimaan teatterityöstä, kun keskityn tekemään projekteja, jotka koen merkityksellisiksi sekä henkilökohtaisesti että yhteiskunnallisesti.

Lähteet

Facebook. Perussuomalaiset 2017. Videopäivitys. https://www.facebook.com/perussuomalaiset/videos/10154454096553342/?hc_ref=PAGES_TIMELINE (luettu 8.4.2017).

Houni Pia ja Ansio Heli (toim.) 2013. Taiteilijan työ, taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. Helsinki: Työterveyslaitos.

Kielitoimiston sanakirja 2017. Merkityksellinen. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> (luettu 10.5.2017).

Martela Frank 2015. Valonöörit - sisäisen motivaation käsikirja. Helsinki: Gummerus.

Martin, Philip 1999 (suom. 2008). Zen - Tie depression läpi. Helsinki: Like.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Kulttuurin valtionosuusjärjestelmän uudistus. <http://minedu.fi/kulttuurivos> (luettu 02.04.2017).

Oppimispäiväkirjat 2011—2017 tekijän hallussa

Raamattu (1992 vuoden suomenkielinen käännös)

Riutta, Nina 2017. Professori Hannu-Pekka Björkman: Taideteos voi muuttaa ihmistä, mutta niin käy harvoin. Kirkko ja kaupunki 28.03.2017. <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/taideteos-voi-muuttaa-ihmista> (luettu 03.04.2017).

Tutkimusaineisto 2017 tekijän hallussa

Kysely esittävän taiteen ammattilaisten ja opiskelijoiden merkityksellisyydenkokemuksista työelämässä

Laadittu 17.3.2017 Laatija: Ilona Karppanen

Kyselyn tuloksia käytetään opinnäytetyössä. Vastaukset käsitellään niin, ettei vastaanuttanutta henkilöä voi tunnistaa vastauksesta.

VASTAAJAN:

1. Ikä:

2. Sukupuoli:

3. Koulutus:

1. Valitse, mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa tämänhetkistä työtilannettasi:

a. Opiskelija

b. Työssä kiinteässä ammattiteatterissa

c. Työssä freelancer-kentällä

d. Työtön

e. Jotain muuta/yhdistelmä edellisistä: mitä?

2. Kuinka kauan olet työskennellyt esittävän taiteen alalla? (Vuosina)

3. Työtehtäväsi tällä hetkellä (esimerkiksi näyttelijä, ohjaaja... Voit myös avata työtehtäviisi kuuluvia asioita, jos koet, että mikään käsite ei kuvaa sitä, mitä teet tai haluat laajentaa/rajata käsitettä)

4. Koetko työssäsi edustavasi jotain tiettyjä arvoja yhteiskunnassa? Jos kyllä, niin mitä?

5. Koetko, että edustat työssäsi arvoja, jotka ovat linjassa, omien, henkilökohtaisten arvojesi kanssa? Miten/Miten et?

6. Vastaa numerolla asteikolla 1-5. Miten merkitykselliseksi koet oman työsi henkilökohtaisella tasolla? (1= työlläni ei ole minulle henkilökohtaista merkitystä, 5=työlläni on minulle suuri henkilökohtainen merkitys)

7. Avaa lyhyesti vastaustasi kysymykseen 6. Mitkä asiat/millaiset tilanteet työssäsi saavat sinut kokemaan merkitystä ja/tai merkityksettömyyttä?

8. Vastaa numerolla asteikolla 1-5. Miten merkitykselliseksi koet oman työsi yhteiskunnallisella tasolla? (1= työlläni ei ole yhteiskunnallisesti mitään merkitystä, 5=työlläni on suuri yhteiskunnallinen merkitys)

9. Avaa lyhyesti vastaustasi kysymykseen 8. Mitkä asiat/millaiset tilanteet työssäsi saavat sinut kokemaan merkitystä ja/tai merkityksettömyyttä yhteiskunnallisella tasolla?

10. Koetko, että henkilökohtainen ja/yhteiskunnallinen merkityksellisyydenkokemuksesi vaikuttaa työssä jaksamiseesi? Jos kyllä, miten?

